



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים י"ד ע"א

בגמ', ב' פרות היו חורשות בהר המשחה כל זמן ששתייהן חורשות כל העם אוכלין, ניטלת אחת מהן תולין, לא אוכלין ולא שורפין. ניטלו שתייהן התחילו כל העם שורפין.

א. כתבו התוס' (ד"ה שתי) "בירושלמי (פ"א ה"ה) דייק ירושלים לא מקום שנהגו בו שלא לעשות מלאכה, כלומר סברא הוא לנהוג שם איסור כיון שמתקבצין שם אף ממקומות שנהגו בהן איסור, ומשני נראות כחורשות.

והכי איתא בירושלמי (שם): "תני שתי פרות חורשות בירושלם. וירושלם לא במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בארבעה עשר הוא נראות כחורשות".

והנה בתוך פירושו בירושלמי שם כתב שם הפני משה מילתא דתמיהה, וז"ל: "ומשני נראות כחורשות. שהיו עומדות וכלי מחרישה עליהן כדי שלא יהא זזין משם מאליהן, ולפיכך ג"כ היו צריך שתי פרות דאי היו חורשות ממש בחד פרה סגי".

ולא זכיתי להבין, והלא שתי פרות מבואר להדיא בבבלי היו שאחרי שניטלה הראשונה פסקו מלאכול, וכשניטלה השניה התחילו לשרוף, ומה ענין אי באמת חורשות או נראות כחורשות לגבי שתי פרות, ומהיכתי תיתי לומר שהירושלמי יחלוק על הבבלי בטעם הגון זה. ובפרט שבהמשך הדברים כתב שם הירושלמי דיש אומרים שהיו מדליקים שתי אבוקות, ועוד אי' שם דבערב פסח שחל בשבת שאין יכולים להעלות פרות חורשות וליטלם, היו מניחים שתי סדינים, והיינו כהנ"ל שאחד ניטל בסוף זמן אכילה, ואחד ניטל בסוף זמן הנאה תחילת זמן הביעור, וצ"ב.

ב. ויש להעיר ממה שהניחו התוס' שהפרות לא עשו מלאכה, רק היו נראות כעושות מלאכה, שבזה קצת קשה על תוס' ע"ז (ט"ו). ד"ה אימור (לשחיטה זבנה), בסוגיא דמוכר בהמה לנכרי, ורצו להוכיח כנגד פירוש רשב"ם שפירש בשם רש"י דדוקא פרה שאין רגילין לעשות בה מלאכה מוכרין לנכרי, אבל שוורים שרובן למלאכה אין מוכרין. ופריך רבינו תם דגם בפרה עושים מלאכה ולא רק שור נמכר למלאכה אלא גם פרה נמכרת למלאכה, ואחד מהראיות של התוס' הוא מסוגיין דב' פרות חורשות, והיינו שפרה עושה מלאכה, אך לפי' הירושלמי המפורש בתוס' דילן, ליכא שום ראייה, דהפרות באמת לא היו חורשות אלא רק נראו כחורשות, ואדרבא אולי לכן הניחו דווקא פרות, שאפילו מראית העין של עשיית מלאכה לא יהיה, כי פרות אינן חורשות, ולא מצאתי עד הנה מי שיעמוד בזה וצ"ע וה' יאיר עיני.

ג. ומה שכתבו התוס' שבירושלים כל היום של ערב פסח מסתמא לא עשו מלאכה כיון שמתקבצין שם אף ממקומות שנהגו שם איסור, הוא דבר מחודש, דכיון שירושלים עיר שחוברה לה יחדיו ונועדה לכנס את כל ישראל, אין מנהג המקום לירושלים, אלא צריך להתחשב בחומרות של כל האנשים המגיעים לשם.

ומכך למדו כמה ראשונים למקומות שמקבצים בחורים ללמוד, ומגיעים הבחורים מהרבה מקומות, שצריך לנהוג את חומרותיהם לכה"פ בעניני דאורייתא, וז"ל מהרי"ל (מנהגים, איסור והיתר סקי"ג): "שאלו למהר"י סג"ל היאך אוכלים הבחורים הנכרים מבדיקת הקולות שמקילין להתיר במגנצא תוך חומת העיר ומחוצה לה אסורה. והשיב דאין לחוש ע"פ המרדכי דכתב דבזמן הזה אין אנו בקיאים בחומרי המקום שהלך לשם וחומרי המקום שיצא משם. ושוב אמר דאיתא בתוס' פ"ק דפסחים שתי פרות היו חורשות וכו' עד כיון שמתקבצים שם כו', ומכאן נהג מהר"י סג"ל בביתו שלא להניח לאכול מאותן פאנצין שנפל עליהן מחלוקת הגדולים, לפי שמתקבצים שם בחורים מאותן גלילות שנהגים שם איסור חלב בהן. ונהמתי מלשאל פיו מאי שנא מהבדיקה דלעיל, ושמא משום דאיסור חלב דאורייתא וכתת החמיר יותר".

והביאו להלכה המגן אברהם (תסח ס"ק י"ב) וז"ל: "כתוב במהר"י ל' הבחורי' האוכלים במגנצ"א [וכו', עד] דאיסור חלב דאורייתא וכתת החמיר עכ"ל [מהרי"ל, ומוסיף המג"א לבאר החילוק של המהר"י סג"ל בין בדיקות שהיקל למאכל חלב שהחמיר] ולי נראה דבשלמא בדיקה מיקרי צינעה דמנא ידעי הבחורים מה אירע בבדיקת הבהמה רק הבודק יודע [ולכך היקל מהר"י סג"ל עליהם], אבל הפאנצין ניכרים ונראים שנהגין בהם איסור במקומות אחרים ע"כ אין אנו רשאים להתירן בפניהם דומיא דירושלים שהיו נוהגין איסור מלאכה שהוא מילי דפרהסיא, ומ"ש להתיר לבחורים לאכול מבדיקות כו' משמע דס"ל דבחורים מקרי דעתם לחזור [כי באין דעתו לחזור כתב המג"א לעיל סק"ט שנותנין עליו קולי המקום שהגיע לשם] אף על פי שדעתם ללמוד שם ב' וג' שנים, עכ"ל.

ד. ויש לעיין, דהנה המהר"י ל' הנ"ל הסביר את הסתירה לכאורה בהנהגת מהר"י סג"ל בין חומרות בבדיקות לחלב, שבחלב שהוא דאורייתא החמיר שלא יקלו כמנהג המקום שהגיעו לשם, אך המג"א הסביר את מהר"י סג"ל שהוא מחלק בין פרהסיא לצנעה, אך לא ברור אם כוונתו שבדאורייתא יש לחלק בין פרהסיא לצנעה, ומה שאינו מדאורייתא אף בפרהסיא יש להקל, או דבכל מילי יש לחלק בין פרהסיא לצנעה, וראיתי בשו"ת להורות נתן (חי"א, סכ"א) שנראה חוכך בזה, ובסוף דבריו גבי שמיטה מיקל אף שהוא לכאורה פרהסיא.

ומצאתי בס"ד בשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל ד' סי' י"ד וסי' ט"ו), בדין בחורים המגיעים ממצרים לא"י ללמוד, גבי יו"ט שני של גלויות, וכן להיפך, שמביא את המגן אברהם הנ"ל, ומחמת חילוקו בין פרהסיא לצנעה אוסר עליהם אף בארץ ישראל לעשות מלאכה, וכן מהמשך דבריו שם נראה דהבין דברי המג"א, שהחילוק בין פרהסיא לצנעה הוא בכל מילי, ולא רק בדאורייתא, עיי"ש.

במשנה, אמר ר"מ מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח אמר ר' יוסי אינה היא המדה.

והיינו, שר' יוסי אוסר לשרוף תרומה טמאה עם חמץ טהורה, כי אסור לטמאות בידיים תרומה טהורה, וע"י שיביא עמה תרומה טמאה יטמא את הטהורה קודם השריפה.



ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

[ה]. והקשה **השער המלך** (פ"ב מגירושין ה"ב), והלא מבואר במשנה (טהרות פ"א מ"א), שאוכל טמא יוכל לטמאות אחרים רק כשיש לו שיעור כביצה [הראשונים נחלקו אי האוכל הטהור שמקבל את הטמאה גם צריך שיעור כביצה, או אף במשהו כבר יכול לקבל טמאה, אל להעביר טמאה צריך ודאי שיעור כביצה], והיות והתרומה הטמאה דינה שריפה, וקיי"ל שכל הנשרפים אין להם שיעור דאמרינן כתותי מיכתת שיעוריה, וא"כ אין בתרומה הטמאה שיעור לטמאות, ואמאי אסר ר' יוסי לשרוף הטמאה עם הטהורה?

ותירץ השער המלך, דהנה רש"י ותוס' בשבת (כ"ה. ד"ה כך אתה מצווה לשרוף את התרומה הטמאה) נחלקו, אי תרומה טמאה חייבת בשריפה דווקא מהתורה – כך ש"י התוס' בפירוש השני שם, או דחייבת **בביעור** מהתורג, ולרש"י עצה טובה קמ"ל לעשותה ע"י שריפה כדי שלא ישללו בה, ולתוס' בפירושו הראשון דין שריפה הוא מדרבנן. וא"כ, לרש"י ולפי' ראשון בתוס', שאין מן התורה **דין שריפה** בתרומה טמאה, לא אמרינן כתותי מיכתת שיעוריה, שזה אומרים רק **בכל הנשרפין מהתורה** ולא בכל החייבים ביעור שהשריפה אינה מחייבת מהתורה, ובמילא התרומה טמאה יכולה לטמאות את הטהורה.

אך כתב, דלפי' שני בתוס', שמדאורייתא חייבים לשרוף תרומה טמאה, אכתי קשה לר' יוסי אמאי חשש שהתרומה טמאה תטמא הטהורה, והלא אין לה שיעור כביצה דכתותי מיכתת שיעוריה, עיי"ש דרוצה לדחוק דהוא גזירה שמא יביא גם חולין טמאין בשיעור כביצה, שבהם ודאי אין דין שריפה, והם יטמאו את התרומה טהורה, ומסיים בעצמו שהוא דוחק.

ובשו"ת **זרע אברהם**¹ (סי' ס' קו' כתותי מיכתת שיעוריה אות ו') הביאו, והקשה עליו, דהלא גם התרומה טמאה וגם החולין הנשרפים כעת, מדין חמץ הם, ונאסרים בהנאה, ובמילא בכלם יש לומר דין כתותי מיכתת שיעוריה, וכיצד יטמאו זה מזה. ומתרץ, דכיון דרבנן הקדימו השריפה לתחילת שש, ועדיין לא נאסר, הוי שריפה זו נמי מדרבנן.

דמ"מ הרי בתרומת חמץ קיימינן, ונמצא דעומדין לישרף מחמת חמץ, אלא דכתב ד"ל דגם שריפה זו רק מדרבנן דהא מיירי בשעה ששית. אלא דהעיר דלמ"ד אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, א"כ שוב נימא דכיון דמדרבנן עומד התרומה לישרף, שוב לא תטמא טמאה דרבנן, עיי"ש שהאריך ללפלל בחריפות בסוגיין.

בישועות יעקב (או"ח סי' קנ"ח ס"ו ד') כתב ליישב קושית השעה"מ הנ"ל, די"ל דאפשר להעמיד המשנה באופן שהתרומה הטמאה היתה שמן. ובמשקין אין צריך שיעור לטמא אחרים ע"כ.

ויש לעיין בדברים לפימש"כ ברש"י להלן (ט"ו ע"א) ד"ה מדברי ר' חנינא וכו' דמשמע מדבריו דהתרומה טמאה היא אוכל ע"ש. די"ל דרש"י כתב כן רק כדי לומר דמטמאין את הטהורה מדרבנן דאין אוכל מטמא אוכל רק מדרבנן, אבל לר"מ הוא לאו דוקא באוכל דאפילו במשקין לטמא אחרים ס"ל לר"מ להלן שם בדף ט"ו: דהוא רק מדרבנן. וכן אין להקשות מדברי התוס' דף י"ד: ד"ה התם, דמשמע שהתרומה טמאה היתה מאכל, דהתוס' כתבו רק אופן דלמ"ד אין אוכל מטמא אוכל מטמא א' את חברו מדרבנן אבל אה"נ, דאי הוה משקה, ג"כ קשה קושייתם, ודו"ק. אך בדף ט"ו. בתוד"ה דמדאורייתא, כתבו אי אוכל מטמא אוכל ביחא, משמע דמיירי דוקא שהתרומה טמאה היא אוכל וצ"ע.

פסחים י"ד ע"ב

תוד"ה אפילו וכו' אור"ת דהתם מיירי בנקרש, ואח"כ נמוח.

[ו]. מבואר כאן דעת ר"ת דשמן הוא משקה, ושמן שנקרש ואח"כ נמוח בזה נחלקו דר"מ ס"ל דהוה משקה ורבנן ור"ש שזורי ס"ל דוקא יין, לרבנן גם דבש. אבל כל זמן שנקרש אינו לא אוכל ולא משקה. וכן ס"ל לר"ש (פ"ג טהרות משנה ב).

אמנם **בתוס' מנחות** (ל"א ע"א) הביאו בשם רבינו תם דהמחלוקת ר"מ וחכמים הוא בשמן שנקרש, דלר"מ הו"ל משקה משום דא"א לו להיקרש לגמרי (גר"א טהרות שם), ולר"ש שזורי לא הוי משקה. והעיר בסתירת רבינו תם במגן גבורים (סי' קנ"ח סק ה'). והראב"ד בהשגות פ"א מהל" טומאת אוכלין הי"ט) מחלק בין שמן שסחטוהו מזתים שהוא משקה, לבין שמן שיצא מעצמו שאינו לא אוכל ולא משקה.

ועיין **במגן אברהם** (סי' קנ"ח סק"ז) שהביא דברי התוס' כאן, לגבי חיוב נטילת ידים בדבר שטיבולו במשקה, שאם שחזרו ונימוחו אינו לא אוכל ולא משקה. והשיגו עליו בשו"ת **חתם סופר** (או"ח סי' מ"ה) **וחזון איש** (טבו"י ד' י"ח) דאחרי שחזרו ונימוחו להלכה קיי"ל דהוי משקה עיין שם. ועיין עוד **בנשמת אדם** (כלל ל"ו אות ג').

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"נ: rabinoviz@gmail.com

¹ היות שהמחבר היה גאון עולם ולא זכה לזש"ק, נרחיב קמעה אודותיו: הג"ר מנחם זעמבא הי"ד פותח את מכתביו אל הזרע אברהם בשורה זו: כבוד ידי"נ רב חביבי צמיד לבבי הרה"ג המופלג בבקיאותו עיניו כיונים על אפיקי הש"ס מוכתר במדותיו ובענותנותו וכו' כמוהר"ר אברהם לופטביר שליט"א", רבי אברהם ב"ר לייב לופטביר נולד בוורשה שבפולין בשנת כת"ר, והיה חסיד גור, וחתנו של הגאון רבי מאיר שמה מדווינסק האור שמה, שמתאר את חתנו בתוארים מופלגים בתשובותיו אליו, הוא היה נחשב מגדולי הלמדנים בפולין שלפני החורבן, ובספרו מתכתב עם חותנו, והגאון הרגועצבער מדווינסק, והגה"ק מאוסטרובוצא, הג"ר מנחם זמבא והג"ר שלמה כהן מוילנא. והוא זוגתו נסתלקו בחודש ניסן תרע"ח בחיי חותנו האור שמה, בלא שזכה לזש"ק, וחתנו השתדל בהוצאת כתביו ונקראו "זרע אברהם" רובם בסוגיות של קודשים.